

Probation i U. S. A.

Av universitetsstipendiat ANDERS BRATHOLM.

Som så mange andre amerikanske rettsinstitutter må probation sees på bakgrunn av det utstrakte selvstyre som den enkelte nordamerikanske stat og District of Columbia har. En står i virkeligheten overfor 49 forskjellige lovgivningsområder pluss forbundsstatens lovgivning, og ofte er det en vesentlig forskjell mellom lovene i de forskjellige jurisdiksjonene. Dette gjelder også probation-lovgivningen. Det sier da seg selv at probation i U.S.A. er et meget omfattende emne, og at det bare i liten utstrekning blir anledning til å komme inn på de spesielle staters probation-lover. I hovedsaken må jeg holde meg til de brede linjer i lovstoffet og i praksis¹⁾.

Probation er noe mer enn betinget dom, selv om ordet feilaktig blir brukt også i denne begrensede betydningen. Probation betyr betinget dom pluss tilsyn i prøvetiden. I den senere tid har en kunnet spore en tendens til å anse også personundersøkelse som en nødvendig betingelse for sann probation. Det synes for øvrig å være enighet om at probation uten forutgående personundersøkelse er en dårlig form for probation.

En kan skjelve mellom to rettslige hovedformer for probation.

1. Den domfelte slipper på visse vilkår fullbyrdelsen av den utmålte straff.
2. Den domfelte slipper på visse vilkår å få straffen utmålt (og derved også straffullbyrdelsen).

Det sistnevnte system med straffutmålingsutsettelse (domsutsettelse) benevnes det anglo-amerikanske system, det førstnevnte med eksekusjonsutsettelse det kontinentale system.

Ved siden av disse to hovedformer for probation, har vi en tredje form, den såkalte uoffisielle eller uformelle probation. Den anvendes mest overfor barn og ungdom, men enkelte steder også overfor voksne. Ved uoffisiell probation blir probation gitt uten at saken har vært prøvd av retten. Det er gjerne *the probation officer* som tar seg av saken på egen hånd, i alminnelighet etter at klage er inngitt til ham fra privat eller offentlig hold.

¹⁾ Attorney General's Survey of Release Procedures, Vol. II, Probation, Washington, D.C., 1939, er den mest utførlige utredning som foreligger om probation. Årsbøkene til National Probation and Parole Association (inntil 1947 National Probation Association) bringer også meget stoff om amerikansk probation. Det samme gjelder det federale probation-kontors kvartalspublikasjon, Federal Probation, og National Probation and Parole Association's bimånedlige medlemsblad, Focus.

Thorsten Sellins artikkel: Den vilkorlige domen i Nord-Amerikas Förenata Stater, De Nordiska Kriminalistföreningarnas Årsbok 1939, s. 270 har en del detaljopplysninger om probation i noen av de amerikanske enkeltstatene.

Motsetter probanden seg tilsynet, kan han risikere at saken blir brakt inn for retten.

Bruken av uoffisiell probation har vært sterkt kritisert. Det innvendes at en slik frihetsinnskrenkning som probation innebærer, ikke bør kunne komme på tale uten at skyldspørsmålet er rettslig avgjort mot tiltalte. Mot dette hevdes at ulempene mer enn oppveies ved at probanden unngår å få det forbryterstempel som en formell avgjørelse av skyldspørsmålet gjerne medfører og dessuten spares for det sjokk som et rettsmøte betyr.

En fjerde form for probation kan også forekomme. Den er en mellomting mellom offisiell og uoffisiell probation, og består i at *retten* gjør bruk av probation uten å ta standpunkt til skyldspørsmålet. Ordningen forsvares liksom uoffisiell probation med at probanden spares for forbryterstemplet.

Probation blir ofte sammenblandet med parole. Det siste betyr løslatelse på prøve under tilsyn. Forskjellen er altså at probanden slipper å sone straffen, mens den får parole alt har utstått en del av straffen. Felles for probation og parole er tilsynet og at fullbyrdelse blir aktuelt dersom vilkårene ikke oppfylles.

Det er hevdet at probation er straff, fordi tilsynet og probation-vilkårene påfører probanden ubehageligheter²⁾. *Sutherland* ser i probation en ikke-pønalt reaksjon i et system som overveiene er pønalt. Han begrunner dette med at tilsynet og betingelsene ikke er satt der for at de av probanden skal føles som et onde³⁾. Motsetningen synes å oppløse seg i uenighet om hva en skal forstå med straff.

Det er noe uklart hva som er den historiske opprinnelsen til probation. Antakelig må en se den i den adgang dommeren etter *common law* hadde til å utsette midlertidig enten utmålingen av straffen (og derved også straffullbyrdelsen) eller fullbyrdelsen av den utmålte straff. Etter hvert gikk imidlertid straffutsettelse over til å bli permanent. Det ble antatt at *common law* hjemlet dommeren adgang til også å innrømme dette. Det er tvilsomt, men den antatte hjemmel var iallfall av avgjørende betydning for utviklingen av probation i U.S.A.⁴⁾. Det ble stadig mer

²⁾ Se f. eks. Donald Taft: *Criminology, A Cultural Interpretation*, s. 585, N. Y. 1950.

³⁾ Edwin Sutherland: *Principles of Criminology*, s. 383, Chicago 1947.

⁴⁾ Også de federale domstolene praktiserte probation med antatt hjemmel i *common law*. I 1916 ble hjemmelen prøvet av U.S.A.'s høyesterett. Retten kom til at noen slik hjemmel i *common law* ikke fantes. Derved måtte all probation ved de federale domstolene opphøre inntil instituttet ble lovfestet. Dette skjedde i 1925. Enkeltstatene var ikke bundet av domen, og federal-loven hadde heller ingen gyldighet for dem. De fleste enkeltstatene hadde imidlertid forlenget vedtatt probationlover. I de andre kom det større fart i lovgivningsarbeidet etter at høyesterettsdommen var avsagt.

alminnelig å løslate domfelte på betingelse av at han for fremtiden viste god oppførsel. Ofte ble det krevd sikkerhetsstillelse for at denne betingelse ble oppfylt. I praksis ble det gjerne slik at venner eller bekjente av domfelte stilte sikkerheten. Derved fikk en annen person en særlig interesse i å holde et øye med domfelte. I dette forhold antas det at probation har sin opprinnelse.

En av de domstolene som tidligst begynte med å ettergi straffen på betingelse av god oppførsel fra domfeltes side, var underretten i Boston, Massachusetts. Avgjørende betydning for denne praksis fikk en enkelt mann, skomakeren John Augustus. Han stilte seg som kausjonist for hundrevis av domfelte i 1850-årene og hadde en slik heldig innflytelse på sine protesjéer at hans virksomhet ble kjent ut over U.S.A. og kopiert av andre. Etter hvert ble tilsynet revet løs fra sikkerhetsstillelsen, og en mer organisert probation-tjeneste begynte å vokse fram. Den var imidlertid basert på frivillige probation officers inntil Massachusetts, som den første stat i U.S.A., i 1878 organiserte en lønnet probation-tjeneste. Senere fulgte en rekke stater etter, og i løpet av de følgende årtier ble en profesjonell probation service ganske alminnelig i de mest folkerike distrikter⁵⁾.

I dag har 44 stater, ved siden av federalstaten og District of Columbia, probation-lover for voksne. Samtlige stater, bortsett fra Wyoming, har lovfestet probation for barn. Også de 4 statene som ikke har probation-lover for voksne, har visse former for probation. Probation-tjenestens nivå varierer svært fra distrikt til distrikt og stat til stat. Mange steder er tilsynet så mangelfullt at en i virkeligheten bare har med vanlig betinget dom å gjøre. Mens probation opprinnelig ble brukt først og fremst overfor alkoholikere og løsgjengere, brukes det i dag lite overfor disse kategorier. De såkalte *misdemeanants* (personer som gjør seg skyldig i forseelser) er gjerne rettslig utelukket fra probation. Som regel oppgjøres jo straffen ved en bot, men da denne gruppe lovovertredere ofte lever fra hånd til munn, blir soning gjerne aktuelt. Det antas at mulighetene for en videre utbygging av probation er størst når det gjelder disse småforbryterne.

⁵⁾ Spørsmålet oppstår hva en skal oversette probation officer med. Probation officer brukes ikke bare om den profesjonelle tilsynsmann, men med tilføielsen „voluntary“ også om frivillige tilsynsmenn. I Norge er tilsynsfører den alminnelige betegnelse. Dette er et uheldig ord. For det første fordi det har en autoritær bibetydning. Dessuten gir ordet bare uttrykk for én av de tre oppgaver som skal skjøttes, tilsynet. De to andre oppgavene, personalundersøkelsen og behandlingen, peker ikke ordet på. Jeg bruker i det følgende ordet vernekonsulent. Ordet gir uttrykk for den dobbeltsidige oppgave som skal løses: Vernet av samfunnet og vernet av probanden. Til dette kommer at en må anse det som en fordel at vernekonsulent er en tittel som er egnet til å gi anseelse.

Når probation har vunnet slik utbredelse i U.S.A., som jo ikke i første rekke har gjort seg kjent ved sine sosiale reformer, skyldes dette flere forhold. Av betydning har det nok vært at common law har spilt en så stor rolle som rettskilde. Derved har domstolene følt seg nokså fri i rettsanvendelsen. Et annet forhold som vel også har hatt betydning for utviklingen av probation, er at tanken om straffens almen-preventive betydning aldri har fått en slik tilslutning i U.S.A. som på det europeiske kontinent. Dermed har det beste argument mot probation, nemlig hensynet til almenprevensjonen eller den alminnelige lovlydighet, ikke fått den slagkraft som hos oss.

Av betydning for utviklingen av probation har vel også vært den nye verdens sterke tro på den enkeltes evne til å forbedre sin stilling. Probation er „avisguttensom-bli-millionær“-attityden på en annen måte. Selv den fattigste kan bli rik, og den sosialt hardest rammede — den straffede — kan reise seg etter fornedrelsen. En viss rolle for utviklingen av probation har antakelig også den store kriminaliteten i U.S.A. spilt. Den voksende kriminaliteten har gitt mange det inntrykk at det ikke lenger nyttet å bekjempe ondet med de gamle metodene. Nye midler måtte prøves, og probation var ett av dem en satte sin lit til. Til slutt kan nevnes det økonomiske argumentet: Probation er vesentlig billigere enn fengselsbehandling. I det federale systemet kostet det i 1949 18.5 cent pr. dag å ha en person på probation mot 3.12 dollar pr. dag å ha ham i fengsel⁶⁾. Med den enkelte amerikaners sans for effektivitet og økonomi for øye, må en anta at dette argument har betydd meget for utbredelsen av probation.

II.

Når det gjelder den organisatoriske oppbyggingen av probation, er det svært mange former og varianter av disse i bruk i de forskjellige statene. Det alminneligste er at probation-tjenesten står under rettens administrasjon, og at vernekonsulenten (the probation officer) i det enkelte tilfelle oppnevnes av dommeren. Denne ordningen har en også i det federale probation, men her er vernekonsulentene også underordnet det federale probationkontoret i Washington, D.C. Denne dobbelthet i administrasjonen kan nok føre til visse komplikasjoner. På den annen side betyr det en kolossal styrkelse av den federale probation at den har hjelpemidlene til et godt utbygd sentralkontor å øse av.

Det er ganske vanlig med kommunal- eller fylkesorganisasjon av probation. Vernekonsulenten lønnes av kommune- eller fylkeskassa, og utnevnelsen skjer ved et offentlig organ, ofte en pro-

⁶⁾ Richard Chappell: The Federal Probation System Today, Federal Probation, June 1950, s. 38.

bation-nemnd, som har kontrollen med systemet. Men det hender også at dommeren står for utnevnelsen.

I de siste årene har en tredje organisasjonsform — probation på statlig basis — blitt mer alminnelig. Enkelte ser med betenkelighet på denne sentraliseringen av probation. Det hevdes at en slik utvikling vil redusere den goodwill og støtte som probation har hos folk i den enkelte kommune eller fylke. En må i denne sammenheng ha for øye den betydning det lokale initiativ har i all slags sosialarbeid i U.S.A. En rekke private organisasjoner yter ofte det stedlige probationkontor støtte på mange vis. I den grad probation gjøres til et statlig anliggende, fryktes det for at det lokale initiativ vil bli svekket. De fleste sakkyndige ser imidlertid sentraliseringen som en fordel. Den muliggjør opprettelsen av større probation-kontorer med flere tekniske hjelpemidler til disposisjon, og det lar seg gjøre å gjennomføre en viss spesialisering av probation-tjenesten, slik at f. eks. menn kan ha tilsyn med menn og kvinner med kvinner og yngre ungdom — en arbeidsfordeling som gjerne ansees som gunstig⁷⁾.

Ved de store probation-kontorer er det gjerne også en sjefvernekonsulent (chief probation officer), som står for administrasjonen av kontoret og fører kontroll med vernekonsulentenes arbeid. Dette siste ansees som viktig, da en kvalifisert sjefvernekonsulent antas ofte å kunne bøte på mangelfulle kvalifikasjoner hos sine underordnede.

Det er et meget omtvistet spørsmål om den som står for personundersøkelsen også skal ha vernet med tilsyn og behandling. I praksis blir gjerne oppgavene skjøttet av samme vernekonsulent. En oppnår på den måten en form for rasjonalisering, idet de opplysningene vernekonsulenten har fått under personundersøkelsen, kommer ham til gode når han skal overta vernet. Det antas også at den tidligere kontakt vernekonsulenten har hatt med probanden, vil gjøre det lettere for ham å få i stand et godt samarbeid på vernestadiet. Mot dette anføres at oppgavene er av vidt forskjellig art, og derfor krever forskjellige funksjonærer til å utføre dem. Mens vernet har karakteren av sosialarbeid, er personundersøkelsen mer beslektet med detektivarbeid, hvor det gjelder å skaffe mest mulige opplysninger til veie om anklagede. Dette kan ofte føre til motsetninger mellom undersøkeren og domfelte, noe som kan gjøre det vanskelig å etablere et godt forhold til probanden på vernestadiet.

De fleste synes å tillegge disse argumentene mindre vekt. I allfall er det bare få steder en slik spesialisering er gjennomført. Dette kan til dels bero på økonomiske grunner — spesialiseringen faller dyrere — men skyldes nok også de fordeler en på

⁷⁾ Probation and Related Measures, s. 334, United Nations, Department of Social Affairs, N. Y. 1951.

andre måter oppnår ved kombinasjon av oppgavene, i første rekken den kontinuitet en får i kontakten med probanden. Det antas også av enkelte at selve personundersøkelsen har en viss terapeutisk betydning, slik at det ikke blir noen prinsipiell forskjell mellom personundersøkelse og vern^s).

Økonomiske hensyn, og vel også hensynet til kontinuitet i kontakten med lovbryteren, har ført til at enkelte steder har slått sammen parole- og probations-administrasjonen. Slik er det f. eks. i det federale systemet, og det er ting som tyder på at denne organisasjonsformen vil bli mer alminnelig i fremtiden. Hvor probation og parole er forenet, har ofte samme vernekonulent både personundersøkelse og vern av så vel proband som „parolee“.

Av større betydning enn organisasjonsmåten, er kvalifikasjonene til dem som virker i probation-tjenesten. Vi kan skjelne mellom tre slags vernekonulenter.

1. De frivillige. Det er alminnelig antatt at disse ikke kan løse oppgaven tilfredsstillende. De oppfyller for det første sjelden det minstemål av faglige krav en må stille til dem. Dessuten har de gjerne annet arbeid ved siden av, slik at de ikke får anledning til å ofre den nødvendige tid og oppmerksomhet på probanden. Det antas imidlertid at frivillige kan ha en betydningsfull oppgave som hjelpere for profesjonelle vernekonulenter.
2. Mange steder utnevnes til fastlønte vernekonulenter politifolk, pensjonerte embetsmenn og andre uten særlige forutsetninger for oppgaven. Ofte har utnevnelsen karakteren av politisk belønning. Det antas i alminnelighet at denne gruppe vernekonulenter ikke er bedre skikket enn den førstnevnte, som iallfall må antas å ha en viss interesse for oppgaven.
3. Den tredje kategori er de profesjonelle vernekonulenter. National Probation and Parole Association har utarbeidet standarder for vernekonulentenes kvalifikasjoner. De går i korthet ut på eksamen fra godkjent college og spesialkunnskaper i vitenskapene om menneskelig atferd, dvs. i psykologi, sosiologi og biologi. Dessuten kreves det god erfaring i anvendelsen av disse vitenskapene på menneskelige problemer, altså først og fremst trening i sosialarbeid, og grundig kjennskap til de sosiale velferdorganisasjoner som fins og hvilke muligheter det er for å dra nytte av dem under vernet av probanden. Ved siden av disse krav fordres det en rekke kvalifikasjoner av mer personlig og mindre

^s) Arthur E. Fink: *The Field of Social Work*, s. 386, N. Y. 1949.

håndgripelig art, så som høy moral, sosial medfølelse, takt etc.⁹⁾.

Det er langt fra at disse idealkravene er oppfylt. De faglig vel kvalifiserte vernekonsulenter er i avgjort mindretall i U.S.A. Hovedårsaken er vel at probation-arbeidet har vært dårlig lønnet og heller ikke har gitt noen særlig sosial anseelse. I de siste årene er lønnsforholdene blitt betydelig bedret og stillingene har også oppnådd større anseelse. Store anstrengelser er i den senere tid også gjort for å høyne vernekonsulentenes faglige kvalifikasjoner. Universitetene legger større vekt på undervisningen i sosialarbeid og *social case work* enn før. Enkelte steder tar undervisningen direkte sikte på utdanning av vernekonsulenter. Parallelt med disse bestrebelsene går arbeidet på å høyne nivået blant dem som allerede er kommet med i probation-arbeidet. Det er vanlig å holde forelesningskurs på noen dagers eller ukers varighet for folk i probation-tjenesten.

Et forhold som mer enn noe annet har medvirket til å forringe kvaliteten av probation-arbeidet, er den store saksmengde de fleste vernekonsulenter sliter med. National Probation and Parole Association anser som en passende saksmengde 50 probander. Skal vernekonsulentene dessuten utføre personundersøkelse, må saksmengden tilsvarende reduseres.

I de aller fleste probation-distrikter ligger saksmengden langt fra dette idealmålet. Det er ikke uvanlig med en saksmengde på 150—200, og enkelte steder kan den løpe opp i flere hundre. Selv om ikke alle har behov for den samme oppmerksomhet fra vernekonsulentens side, sier det seg selv at det med en slik saksmengde hverken kan bli personundersøkelse eller vern å snakke om. I den federale probation, som gjennomgående ligger på et høyt nivå, er den gjennomsnittlige saksmengde ca. 100.

Det er visse legale begrensninger i adgangen til å anvende probation. En kan skjelne mellom to slags begrensninger, de generelle og de spesielle. De generelle inneholder gjerne bestemmelse om at probation ikke kan gis dersom hensynet til samfunnets beskyttelse tilsier at domfelte må isoleres i fengsel. Ofte fremheves også at de generalpreventive hensyn ikke må tale mot anvendelsen av probation. Enkelte lover krever som betingelse for probation at det foreligger formildende omstendigheter i saken.

De spesielle betingelsene går ut på mer eksakte krav som må være oppfylt for at probation skal kunne gis. Nokså alminnelig er det å utelukke recidivister eller folk som har begått særlig alvorlige forbrytelser, mord, ran, graverende seksualforbrytelser

⁹⁾ National Probation Association's Standards for Selection of Probation and Parole Officers, Pamphlet 1945, inntatt i Probation and Related Measures, s. 270, United Nations, Department of Social Affairs, N. Y. 1951.

etc. 13 stater har denne formen for begrensning, mens 22 stater utelukker recidivistene fra probation. En del stater utelukker både recidivister og enkelte forbrytelsestyper.

Når det gjelder barn og yngre ungdom, er det vanligvis ingen preceptoriske regler som begrenser adgangen til å gi probation. Enkelte alvorligere forbrytelser er imidlertid ofte utelukket fra behandling i barne- eller ungdomsretten, dersom overtrederen har nådd en viss minimumsalder, f. eks. 15 år. Saken vil da bli henvist til de ordinære domstoler hvor helt eller i det vesentlige de samme regler vil komme til anvendelse på dem som på voksne lovovertridere.

Det er alminnelig antatt av probation-folk og kriminologer i U.S.A. at slike rettslige skranker for adgangen til å gi probation er uheldige og bør fjernes. *Sutherland* skriver: „Folk i alle aldre og med alle slags tidligere overtredelser og med alle slags anklager rettet mot seg skulle kunne gis probation“¹⁰). Utviklingen synes å føre bort fra de lovmessige begrensninger i adgangen til å gi probation, bortsett da fra de generelle begrensningene som jo ikke binder dommeren så sterkt.

Selv om domfelte oppfyller de betingelsene loven stiller for at probation skal kunne gis, har han aldri krav på å få probation. Avgjørelsen ligger helt i dommerens hånd. Ofte foretrekker dommeren at den som har foretatt personundersøkelsen, gir en tilråding i saken. I praksis legger de fleste dommere stor vekt på personundersøkerens oppfatning. Han har jo en langt mer grundig kjennskap til domfeltes karakter enn dommeren. Det har vært foreslått at personundersøkeren skal få bestemmende myndighet i spørsmålet om probation skal gis. *Sanford Bates* skriver: „Jeg er overbevist om at amerikansk probation-tjeneste ikke alltid vil være fornøyd med å være rådgivende i forhold til retten“¹¹). En sterk opinion er for at straffutmålingen (og dermed spørsmålet om probation skal gis) overlates til et kollegium av eksperter, f. eks. en jurist, en psykolog og en sosiolog. På en slik ordning bygger modell-loven, *The Youth Correction Authority Act*, utarbeidet av *the American Law Institute* i 1940. Modell-loven forutsetter at domfelte skal underkastes en inngående klinisk og sosial undersøkelse. Når resultatet av undersøkelsen foreligger, avgjør så kollegiet den mest hensiktsmessige reaksjonsform. I de siste årene har flere stater og forbundsstaten vedtatt en lovgivning som med større eller mindre avvikelser bygger på modell-loven. I samsvar med denne er det bare de unge lovover-

¹⁰) Edwin Sutherland: *Principles of Criminology*, s. 385, Chicago 1947.

¹¹) Sitert i Harry Barnes and Negley Teeters: *New Horizons in Criminology*, s. 390, N. Y. 1947.

trederne som omfattes av den nye lovgivning¹²). I California har man imidlertid gått et skritt videre og tillempet de samme prinsippene på behandlingen av de voksne lovovertredere (Adult Authority Act)¹³).

Det er store forskjeller med hensyn til de ulike domstolers bruk av probation. I 1940 ble således 74,1 prosent av de dømte i staten Rhode Island gitt probation eller betinget dom, mens prosenten for North Dakota bare var 11,7¹⁴). Også innen den enkelte stat kan variasjonene være betydelig. I Massachusetts svingte bruken av probation ved domstoler med tilsvarende domsmyndighet fra 50 prosent til helt ned til 1 prosent av de pådømte saker¹⁵). Når det gjelder hele U.S.A., antas det at ca. 1/3 av alle lovovertredere gis probation eller betinget dom. Forseelsene er holdt utenfor oppgavene. Tallforholdet mellom anvendelsen av probation og betinget dom er ikke kjent.

Den store variasjonen i bruken av probation skyldes en rekke forhold. Størst betydning har nok dommerens personlige oppfatning av probation-instituttet. Enkelte er motstandere av probation og bruker det nesten ikke, andre anser det som et kriminalpolitisk verdifullt middel og gir probation så ofte som mulig. I mange tilfelle er det grunn til å tro at den variasjon en finner i anvendelsen av probation, mer gjenspeiler nivået til probation-tjenesten enn dommerens subjektive syn på probation-instituttet. Generelt sett kan en si at god probation service virker til å øke tallet på dem som gis probation, mens dårlig probation service har den omvendte virkning.

Samtidig med at probation gis, blir det satt en rekke vilkår som probanden må overholde. Som regel er det dommeren som setter betingelsene, men i enkelte tilfelle gis de av vernekonsulenten. Noen av reglene har gjerne uttrykkelig hjemmel i loven, men det står i alminnelighet dommeren fritt for å utforme andre. Det mest alminnelige vilkåret er at probanden skal oppfylle visse økonomiske betingelser, i første rekke forsørge sin familie, betale fornærmede erstatning og erlegge en bot, dersom en slik er fastsatt. Alminnelige vilkår er det også at probanden skal unngå dårlig selskap, holde seg inne om kveldene etter et bestemt klokkeslett, ikke oppsøke barer etc. Enkelte mener at det har vært en tendens til å stille for mange og ofte lite rimelige vilkår, og at dette har motvirket probandens resosialisering¹⁶).

¹²) James V. Bennett: *Blueprinting the New Youth Corrections Program*, Federal Probation, Sept. 1951, s. 3.

Karl Holton: *California Youth Authority: Eight Years of Action*, The Journal of Criminal Law and Criminology, May-June 1950, s. 1.

¹³) Walter Reckless: *The Crime Problem*, s. 457, N. Y. 1950.

¹⁴) Edwin Sutherland: *Principles of Criminology*, s. 384, N. Y. 1947.

¹⁵) L.c., s. 386.

¹⁶) I *The Journal of Criminal Law and Criminology*, 1943, diskuterer Sanford Bates og Hans von Hentig berettigelsen av probation- og parolevilkårene.

III.

Som allerede nevnt har vernekonserulanten to hovedoppgaver: personundersøkelse og vern. Det er alminnelig antatt at uten personundersøkelse henger hele probation-instituttet i luften, da dommeren ikke får de opplysningene han trenger for å avgjøre om probation bør gis. Men personundersøkelsen får betydning langt ut over dette. Den gir dommeren gode holdepunkter for straffutmålingen dersom probation avslås, og når domfelte sendes i fengsel, følger undersøkelsesrapporten med og blir et viktig dokument for klassifikasjonskomiteén. Rapporten får også betydning når spørsmålet om parole skal opp til behandling, og når domfelte løslates og stilles under vern, blir rapporten til hjelp for den som står for vernet.

Det antas at det tar to fulle arbeidsdager fordelt over et tidsrom av 8—10 dager å utføre en forsvarlig personundersøkelse. Rapporten skal inneholde alle relevante opplysninger om den undersøkte, og nesten alt er å anse som relevant: personalia, livs-historie, psykisk og fysisk utrustning, utdanning, praksis, fritidsbeskjeftigelse, familiehistorie og tidligere kontakt med sosiale velferdsorganisasjoner. Til slutt skal vernekonserulanten gi en vurdering av undersøktes personlighet — hans aktive og passive¹⁷⁾.

Det er selvsagt at personundersøkeren ikke kan utføre en så omfattende undersøkelse på egen hånd. Han må ofte henvende seg til private og offentlige organisasjoner for å få de nødvendige opplysninger. Mange personer i familien eller nabolaget må utspørres. Den fysiske og psykiske personundersøkelse må foretas av spesialister. Det ideelle er at det til probation-kontoret er knyttet en klinikk. Det forekommer også av og til i praksis, men mer alminnelig er det at personundersøkeren må gjøre bruk av poliklinikken på stedets sykehus. Ofte er de hjelpemidlene som står til disposisjon svært begrensede, og det er nok sjelden at personundersøkelsen oppfyller idealkravene.

Personundersøkelsen reiser et par konstitusjonelle spørsmål. Det ene er om rapporten kan legges fram for dommeren før skyldspørsmålet er avgjort. Det er sikker amerikansk rett at dette ikke kan gjøres. Når dommeren tar standpunkt til skyldspørsmålet, skal bare det som er fremkommet i retten, kunne påvirke hans avgjørelse. Av dette følger at det må gå noen tid mellom avgjørelsen av skyldspørsmålet og straffutmålingen. Dommeren må få anledning til å sette seg inn i rapporten. I praksis foretas personundersøkelsen som oftest først når skyldspørsmålet er avgjort. Ender saken med frifinnelse, er det jo ikke noe behov for personundersøkelse.

¹⁷⁾ I *Probation and Related Measures*, s. 314, United Nations, Department of Social Affairs, N. Y. 1951, finner man en detaljert beskrivelse av hvordan en personundersøkelse skal foretas.

Unntak fra regelen om at dommeren skal sette seg inn i undersøkelsesrapporten først når skylden er på det rene, gjelder som oftest for de såkalte *juvenile delinquents*. Unntaket begrunnes med at juvenile delinquents ikke skal straffes, men oppdras og hjelpes. Dommeren har lettere for å bidra til dette, når han sitter inne med flest mulig opplysninger om tiltalte før han kommer for retten. I den senere tid er det reist kraftig kritikk mot at barn og ungdom skal stå i en konstitusjonelt svakere stilling enn voksne. Det anføres at ordningen fører til domfellelse i mange tilfelle da anklagede i virkeligheten er uskyldig¹⁸⁾.

I en rettssak for et par år siden ble et nytt konstitusjonelt spørsmål reist i anledning personundersøkelsen. Spørsmålet var om det ikke også er i strid med konstitusjonen (siktetes krav på „due process of law“) å la dommeren få adgang til undersøkelsesrapporten etter at skylden er på det rene, når domfelte og hans forsvarer ikke samtidig får anledning til å gjøre seg kjent med rapporten og i retten kryssforhøre de vitnene som har uttalt seg til personundersøkeren. Saken gjaldt en mann (Williams) som av juryen var blitt funnet skyldig i drap begått under et innbrudd — en forbrytelse som det er obligatorisk dødsstraff for, dersom ikke juryen tilrår at livsvarig fengsel blir brukt. En slik tilråding ble enstemmig gitt. Da undersøkelsesrapporten ble lagt frem for dommeren, viste det seg at den inneholdt opplysninger om en rekke sedelighetsforbrytelser som domfelte angivelig skulle ha begått, men som ikke hadde ført til anmeldelse. På grunnlag av disse opplysningene, som var gitt av folk i domfeltes nabolag, ble dødsdom avsagt i strid med juryens tilråding.

Dommen ble bragt inn for U.S.A.'s høyesterett med den begrunnelse at siktetes konstitusjonelle rettigheter var krenket ved at han ikke hadde fått anledning til å krysseksaminere i retten dem som hadde uttalt seg i rapporten. Med 7 mot 2 stemmer kom høyesterett til at anklagedes konstitusjonelle rettigheter ikke var krenket. Rettens begrunnelse var at hele ordningen med personundersøkelse ville bli ugjennomførlig i praksis, dersom anklagede og hans forsvarer skulle få anledning til at eksaminere i retten alle dem som har gitt undersøkeren opplysninger.

Dommen er kritisert. Det er anført at visse konstitusjonelle garantier måtte kunne oppstilles også når det gjelder opplysningene som er av betydning for straffutmålingen. Anklagede kunne f. eks. på dommerens kontor få anledning til å imøtegå rapporten, så slapp man den vidtløftiggjøring av rettsforhandlingene som vanlig krysseksaminasjon av dem som har uttalt seg, ville medføre. Mot dette er innvendt at opplysningene gjerne er gitt personundersøkeren som absolutt konfidensielle, og dersom taus-

18) Paul Tappan: *Juvenile Delinquency*, s. 187, N. Y. 1950.

hetsløftet ikke lenger kan gis, vil ikke personundersøkeren få de nødvendige opplysninger¹⁹⁾.

IV.

Vernekonsulentens oppgave etter at probation er gitt, er to-delt. Den ene er av politimessig karakter. Vernekonsulenten skal holde probanden under en viss oppsikt og sørge for at han respekterer probation-betingelsene. Dersom reglene brytes, eller det er stor fare for at probanden vil begå en ny forbrytelse, kan vernekonsulenten bringe probanden tilbake til retten for at denne skal kunne ta standpunkt til om probation skal tilbakekalles.

Den annen side av vernet er behandlingen. Denne delen av vernekonsulentens oppgave er i den senere tid blitt tillagt en stadig større betydning. Det fremheves at tilsynet må underordnes dette behandlingssynet så langt som det er mulig, slik at det ikke blir noen særlig motsetning mellom tilsyn og behandling.

Behandlingens formål er å føre lovovertrederen tilbake til samfunnet. Dette skjer ved å endre probandens attityder eller personlighetsstruktur. Grunnlaget for behandlingen er undersøkelsesrapporten og den diagnose som der er stilt. Ideelt sett skal diagnosen gi en uttømmende redegjørelse for de faktorer som har ført til lovovertredeisen. I praksis blir gjerne diagnosen påvirket av personundersøkerens teoretiske syn på årsakene til kriminell opptreden. Dette fører til en tilsvarende subjektiv innstilling når det gjelder den form for behandling som trengs.

Det er i dag to hovedteorier om årsakene til kriminelle handlinger som dominerer den amerikanske diskusjonen om forbrytelsens etiologi — den sosiologiske og den psykoanalytiske teori. Etter den sosiologiske teori er kriminell oppførsel et resultat av en opplærings- og påvirkningsprosess. Vernekonsulentens primære oppgave blir etter denne teori å sørge for at probanden kommer i et mer gunstig miljø. Dette kan skje på to måter: Probanden kan ledes over i et nytt miljø eller det gamle kan påvirkes slik det blir mer sosialt. I praksis blir det sjelden et enten — eller. Probanden må på den ene siden skaffes nye, sunnere sosiale kontakter. Det er viktig å få ham inn i foreninger, så som idrettslag, hobbyklubber etc., slik at hans omgang og miljø gradvis endres. Men det er også en oppgave innenfor mulighetens ramme å endre miljøet, i første rekke å påvirke familien og kameratflokket.

¹⁹⁾ Argumentene er hentet fra en visstnok ikke trykt debatt på National Probation and Parole Association's årsmøte i Atlantic City, New Jersey, mai 1951. Utdrag av Williamsdommen fins i National Probation and Parole Association's Yearbook, 1949, s. 269. Dommen i sin helhet fins i United States Reports, Vol. 337, Oct. Term 1949, s. 241. — Etter at manuskriptet var innlevert er jeg blitt oppmerksom på en artikkel av National Probation and Parole Association's juridiske konsulent hvor bl. a. Williams-saken er behandlet, Sol Rubin: Probation and Due Process of Law, Focus March 1952. — Williams fikk for øvrig ved benådning omgjort straffen til livsvarig fengsel.

Den psykoanalytiske forklaringen på hvorfor folk blir lovovertredere, går ut på at forbrytelsene må sees som symptomer på dyptgående sjelelige konflikter. Det blir derfor ikke mulig å helbrede forbryteren uten å løse disse dybdepsykologiske konflikter. Dette skjer best ved hjelp av psykoanalytisk metode. Vernekonsulentens oppgave blir etter dette å sørge for at probanden får psykoterapeutisk behandling. I mildere tilfelle kan vernekonsulenten selv drive en forenklet form for psykoterapi, dersom han ved siden av noen øvelse har de teoretiske forutsetningene for det. I alvorligere tilfelle må probanden henvises til en trent psykoanalytiker.

Denne motsetningen mellom psykoanalytisk og sosiologisk syn, er sjelden så tilspisset i praksis som enkelte teoretiske avhandlinger kan gi inntrykk av. De fleste innrømmer at også den annen metode kan ha sin verdi. For øvrig er det flere andre behandlingsformer som kan få betydning. Det blir vernekonsulentens oppgave å finne fram til den behandling som passer best i det enkelte tilfelle.

Behandlingens grenser settes av de hjelpemidler som står til vernekonsulentens disposisjon. Enkelte kan gjøre bruk av moderne klinikker og et vel utbygd nett av sosiale hjelpeorganisasjoner, andre må mer falle tilbake på egne resurser. Uansett hjelpemidlene ansees det for å være av største betydning at vernekonsulenten greier å etablere et godt forhold til probanden. Probanden må ønske å bli resosialisert, men det gjør han ofte ikke uten at han har tillit til og sympati for vernekonsulenten, slik at han får et behov for å rette seg etter dennes anvisninger. Det er derfor viktig at vernekonsulenten gjennom hyppige samtaler med probanden vinner dennes fortrolighet. I teorien er det delte meninger om hvor ofte disse samtaler skal finne sted. En samtale pr. uke stilles gjerne opp som norm. I praksis er kontakten gjerne meget sjeldnere. Mange steder innskrenker den seg vesentlig til at probanden med noen ukers mellomrom sender en skriftlig rapport til probation-kontoret.

Spørsmålet har vært diskutert om probandens hjem eller vernekonsulentens kontor er det beste sted for disse samtaler. De fleste synes å helle til den oppfatning at samværet bør finne sted i hjemmet, om dette ikke støter på for mange praktiske vansker.

Det fremheves at vernekonsulenten ikke må være for aktiv i sitt forhold til probanden, slik at denne fratras ethvert initiativ. Vernekonsulenten må hjelpe probanden til å utnytte sine egne evner og muligheter så langt råd er²⁰). Bare ved at probanden målbevisst tar del i sin egen rehabilitering, vil behandlingen føre til den dyptgående forandring av personlighetsstrukturen som

²⁰) Pauline Young: *Social Treatment in Probation and Delinquency*, s. 318, N. Y. 1937.

kjennetegner virkelig resosialisering. Motsetningen mellom probation og alminnelig sosialarbeid er iøynefaldende, når det gjelder den annen parts deltakelse. Sosialarbeid bygger på partens frivillige medvirkning. Han kommer til sosialarbeideren fordi han ønsker å bli hjulpet. Dette gir et meget gunstigere utgangspunkt for behandlingen enn den autoritære rammen probation-behandlingen må foregå i. Det er et stort problem i probation-arbeid å redusere dette autoritære innslaget mest mulig²¹⁾.

Skal en med noen få setninger vurdere de resultatene som er nådd når det gjelder behandlingen av probandene, må en kunne slå fast at på tross av all praktisk erfaring, forskning og teori, er det ikke lykkes å nå fram til en behandlingsteknikk som med stor sannsynlighet vil føre til resosialisering av probanden. Diagnose kan stilles av eksperter, men en vet ikke om den er riktig, og en vet enda mindre om det vil være mulig på grunnlag av en riktig diagnose å gjennomføre en vellykt behandling. Probation-litteraturen er gjennomgående svært optimistisk når det gjelder mulighetene for behandling, men optimismen synes mer å være begrunnet i forventningene om de fremskritt en gang i fremtiden håper å gjøre enn i de resultater som allerede er oppnådd. Mangelen på en effektiv behandlingsteknikk innrømmes også av dem som har trengt dypest inn i problemet om forbrytelsens kausallære og terapi. *Sutherland* skriver: „Målet i probation-arbeid er å forandre probandens attityder. En vitenskapelig teknikk i å forandre attityder er ennå ikke utformet“²²⁾. *Roscoe Pound* stiller problemet slik: „Individualisert rettferdighet kan ikke virke effektivt bare fordi den er individualisert. — — — Den vanskeligste oppgave står kanskje ennå foran oss. Vi må ikke bare gå inn for å opprette domstoler og organer for individualisert rettferdighet, der de ennå mangler, men viktigere er utviklingen og utbyggingen av en teknikk, opplæringen av et personale og anskaffelsen av tilstrekkelige hjelpemidler“²³⁾.

I nyere kriminologisk-sosiologisk litteratur kan en øyne en stor skepsis når det gjelder å finne fram til metoder som gjør det mulig å resosialisere et betydelig antall av forbryterne. Det fremheves at det er uriktig, sånn som ofte gjøres, å sammenlikne den kriminelle med den syke. Mange kriminelle har *bevist* valt å leve på den gale siden av loven, og det nytter ikke med noen slags terapi å overbevise dem om det umoralske eller uhensiktsmessige ved deres livsførsel²⁴⁾. Den eneste mulighet for å påvirke

²¹⁾ Irving A. Cohen: Probation as a Social Case Work Process, National Probation Association's Yearbook 1945, s. 207.

²²⁾ Edwin Sutherland: Principles of Criminology, s. 396, Chicago 1947.

²³⁾ Roscoe Pound: The Future of Socialized Justice, National Probation Association's Yearbook, s. 6.

²⁴⁾ Se f. eks. George Wold: Criminology at the Crossroads, The Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science, July-August 1951, s. 160.

disse lovovertrედere til lovlydighet ligger i en langt mer effektiv rettshåndhevelse enn man har i dag, slik at straff med stor sannsynlighet og raskhet følger forbrytelsen.

V.

Lengden av probation-perioden er enkelte steder fastsatt i loven. I den federale probation er 5 år maksimum. Enkelte steder er maksimum mindre. Mange lover har ingen tidsgrense. Meningen er at tilsyn og behandling skal vare så lenge det ansees nødvendig. Begrunnelsen er den samme som for den ubestemte straffedom. Liksom denne har den ubestemte probation stor tilslutning av kriminologer og probation-funksjonærer. Det fremheves imidlertid at tilsyn og behandling aldri må pågå lenger enn nødvendig. Når probanden først antas å kunne stå på egne ben, vil det ikke bare være et spill av krefter å fortsette behandlingen, men den vil også føre til mismot eller irritasjon og derfor medvirke til tilbakeslag.

Når probation-periodens varighet er bestemt av retten på forhånd, ansees gjerne vernet automatisk å falle bort ved periodens utløp. Når det må foreligge en særlig beslutning om opphevelse, fattes den i alminnelighet av retten i samarbeid med vernekon-sulenten. Det hender probanden blir innkalt til retten og gitt meddelelse om beslutningen. I slike tilfelle gir ofte dommeren probanden noen oppmuntringens ord med på veien. Enkelte dommere utviser også en betydelig aktivitet mens vernet varer. De forlanger med jevne mellomrom å få rapporter om resultatene av tilsynet og behandlingen. Dette skyldes ikke bare en personlig interesse for saken, men også følelsen av ansvar for at probanden skikker seg bra. I tilfelle tilbakefall, vil jo kritikken ramme dommeren like hardt som vernekon-sulenten.

Det er en ganske sterk opinion for at probandens navn skal strykes av strafferegisteret når probation-perioden er vellykt avsluttet. Begrunnelsen er at samfunnet bør sette en strek over det straffbare forhold når probanden har vist vilje og evne til resosialisering. Et slikt tiltak antas også å ha en gunstig innflytelse på probandens senere utvikling, og vil dessuten anspore ham til å overholde probation-vilkårene så lenge tilsynet varer. Flere stater har vedtatt bestemmelser om en slik fjernelse av probandens navn og data fra strafferegisteret, og det synes å være en tendens til at andre stater følger eksemplet. Strykningen av probandens navn medfører ikke alltid at alle rettslige virkninger av dømfellelsen opphører.

Er tilbakekallelse av probation på tale fordi probanden har begått en ny forbrytelse eller på annen måte har overtrådt probation-vilkårene, har han krav på i rettsmøte å få anledning til å uttale seg om beskyldningene. Dersom probation tilbakekalles

og straff ikke tidligere har vært utmålt, må dommeren i forbindelse med tilbakekallelsen fastsette en straff. I strid med det en kanskje kunne vente, synes det å være en tendens til å gi probanden en mildere straff enn om straffutmåling hadde funnet sted i tilknytning til avgjørelsen av skyldspørsmålet.²⁵⁾ Antakelig tar dommeren i betraktning de ofte følelige frihetsinnskrenkninger probanden har vært undergitt i den tiden probation har vart. En viss rolle kan det nok også spille at det ofte er mindre forseelser som fører til tilbakekallelsen av probation, og at dommeren ved å velge en forholdsvis mild straff ønsker ikke å ramme probanden for hardt.

I spørsmålet om tilbakekallelse skal skje, har dommeren i regelen vidtgående skjønnsmyndighet. De hensyn som veier tyngst, er faren for at probanden skal begå en ny forbrytelse mens han er på probation. (Hvis da ikke dette allerede er skjedd). Hensynet til samfunnets krav på beskyttelse kommer her inn som et vesentlig moment. Det er naturlig at dette er så i et samfunn hvor forbrytelser under utøvelse av vold forekommer så hyppig. En viktig faktor i bedømmelsen er den offentlige opinionen, som for øvrig spiller en stor rolle i alle faser av retts-håndhevelsen. Dette skyldes nok, iallfall delvis, at dommerne i regelen ikke er utnevnt på livstid, men valt av folket på en bestemt tid.

VI.

En rekke undersøkelser er foretatt for å bringe på det rene effektiviteten av probation som reaksjonsform. Disse undersøkelsene har særlig tatt sikte på å få klarlagt recidivismen blant probandene. Det er imidlertid selvsagt at recidivprosenten i seg selv sier lite om effektiviteten av probation som reaksjonsform. En sammenlikning med recidivet ved de to andre reaksjonsformene som kan komme på tale, fullbyrdelse av straffen og betinget dom (uten tilsyn), må foretas før en kan avgjøre om recidivet for probander er gunstig eller ikke. Det har i praksis vist seg vanskelig, for ikke å si umulig, å foreta en slik sammenliknende undersøkelse. Årsaken er vanskeligheten med å etablere en forsvarlig kontrollgruppe. En kan ikke se bort fra at folk som gis probation gjennomsnittlig er lettere å reformere enn dem som må tåle fullbyrdelse av dommen. En undersøkelse som viser at tilbakefallet er mindre blant probandene enn blant dem som har måttet sone straffen, beviser derfor ikke at probation er en gunstigere behandlingsmåte enn den andre.²⁶⁾

²⁵⁾ Probation and Related Measures, s. 104, United Nations, Department of Social Affairs, N. Y. 1951.

²⁶⁾ Om recidivisme blant probander, se N. S. Timasheff: Probation in the Light of Criminal Statistics, N.Y. 1949.

For øvrig er det ikke bare recidivet som får betydning, når den relative verdien av de forskjellige reaksjonsformene skal vurderes, men også en rekke andre fordeler og ulemper metodene innebærer på annen måte. En står i virkeligheten overfor uløselige vurderingsspmå. En må f. eks. veie mot hverandre den fordelten samfunnet oppnår ved å isolere gjerningsmannen i fengsel mot de skadelige følger dette har for hans familie og derigjennom for samfunnet som helhet.

Om det er vanskelig å nå fram til vitenskapelig sikre resultater om den relative verdien av de forskjellige reaksjonsformene, skulle det la seg gjøre å finne ut hvilken probandtype som har det minste recidiv. Flere undersøkelser om dette er foretatt, og forutsigelsestabeller (prediction tables) er utarbeidet på grunnlag av resultatene. Verdien av disse tabellene som prognostisk instrument for dommere og vernekonsulenter, er sterkt trukket i tvil,²⁷⁾ men det synes iallfall å være enighet om at lovovertridere med visse typiske trekk egner seg dårlig for probation. Det antas at tilbakefallet er størst for dem som er straffet før, har dårlige arbeidsvaner, bor i slumstrøk eller er fra en familie som selv har et dårlig rulleblad.

Selv om lovovertridere med ett eller flere av disse kjenne-tegn ofte er dårlige „probation risks“, er det imidlertid ikke sikkert at et fengselsopphold vil gagne dem. Sjansene for tilbakefall kan være mindre om de gis probation enn om straffen må sones. Hensynet til sosialt forsvar kommer imidlertid inn som et moment som må tas i betraktning. Så lenge en har lovovertridderen i fengsel, er iallfall hans skadeevne meget begrenset. En kan imidlertid spørre om hvor dyrekjøpt denne temporære sikkerheten er, dersom en kan anta at fangen kommer ut som en farligere og mer forherdet forbryter etter at straffen er sonet.²⁸⁾ Et moment som taler for å fullbyrde straffen på tross av mulige negative spesialpreventive virkninger, er hensynet til almenpreven-sjonen eller den alminnelige lovdighet.

Anders Bratholm.

²⁷⁾ Elio Monachesi: American Studies in the Prediction of Recidivism, *The Journal of Criminal Law and Criminology*, May-June 1950, s. 285.

²⁸⁾ Donald Clemmer: Observations on Imprisonment as a Source of Criminality, *The Journal of Criminal Law and Criminology*, May-June 1950, s. 311.